

Колпакова Є. С.

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

Гнедкова О. Г.

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЙ СЛІВ-РЕАЛІЙ

Стаття присвячена актуальній проблемі класифікації реалій у мовознавстві. В роботі проведено всебічний аналіз існуючих класифікацій реалій, розглянуті різні підходи до їх систематизації, що дозволяє виявити їхні спільні риси та відмінності, а також окреслити перспективи подальших досліджень у цій галузі. Особлива увага у статті приділяється класифікації болгарських лінгвістів С. Влахова і С. Флоріна, яка вважається однією з найповніших і найобґрунтованіших. Ці дослідники пропонують детальну систематизацію реалій, виділяючи такі основні групи: географічні реалії, етнографічні реалії (із широким розгалуженням на побутові реалії, трудові реалії, мистецькі реалії), суспільно-політичні реалії. За цими ж науковцями розглянуто класифікацію реалій в площині однієї мови і у площині пари мов, де виділено і чітко охарактеризовано свої реалії та чужі реалії, а також внутрішні реалії і зовнішні реалії. Це дозволяє враховувати їх у контексті внутрішніх особливостей мовної системи і міжмовних відмінностей. Такий комплексний підхід є надзвичайно важливим для розуміння специфіки класифікації реалій. У статті також висвітлено інші класифікації, запропоновані вітчизняними та зарубіжними дослідниками, які включають розподіл реалій за предметною ознакою, тематичними ознаками, часовою ознакою (історичні та сучасні реалії) і структурною ознакою. Різноманітність підходу свідчить про багатогранність реалій і існування різних інтерпретацій їх класифікацій. У статті також розглянуто підхід до класифікації і зі сторони практики перекладу, розроблений українською мовознавицею Р. Зорівчак. Також окреслено підхід до класифікації реалій з урахуванням їх аксіологічного аспекту, тобто з увагою на те, які цінності вони відображають і виділено в рамках цієї класифікації реалії-топоніми і реалії-антропоніми. До кожної з наведених класифікацій підібрано і наведено численні приклади реалій для забезпечення кращої ілюстрації теоретичних положень статті. На основі проведеного аналізу зроблено висновок про багатогранність поняття «реалія» та про необхідність подальших досліджень у галузі їх класифікації.

Ключові слова: реалія, класифікація, географічні реалії, етнографічні реалії, історичні реалії, побутові реалії, суспільно-політичні реалії, реалії-топоніми, реалії-антропоніми.

Постановка проблеми. Класифікація реалій у мовознавстві є предметом тривалих дискусій та досліджень. Різноманітність підходів до систематизації цих лексичних одиниць зумовлена їхньою багатогранністю та функціями в мові. Вітчизняні та зарубіжні науковці пропонують різноманітні класифікації, часто зосереджуючись на певних аспектах реалій. Однак, дотепер не існує єдиної, універсальної системи, яка б охоплювала всі аспекти цього складного феномена. Дана стаття має на меті проаналізувати існуючі класифікації реалій, виділити їхні спільні риси та відмінності, а також визначити найбільш перспективні напрямки подальших досліджень у цій галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням класифікації реалій у мовознавстві в різний час займалися такі вітчизняні і закор-

донні науковці як Р. Зорівчак, С. Влахов, С. Флорін, Н. Фененко, К. Геншельманн, А. К. Голандам, О. О. Кретов, І. С. Алексєєва, А. К. Голандам, А. А. Реформатський, О. С. Філімонова. З найновіших робіт присвячених темі – статті Ю. Ткаченко, Я. Мукатаєвої. Тема класифікації реалій потребує ширшого дослідження у вітчизняному науковому середовищі.

Постановка завдання. Мета статті проаналізувати, систематизувати і подати класифікації реалій, представлені вітчизняними і закордонними науковцями. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких завдань, як: провести аналіз існуючих класифікацій реалій; визначити принципи здійснення цих класифікацій; систематично подати найбільш змістовні і практично значущі класифікації реалій.

Виклад основного матеріалу. Мовознавці пропонують різноманітні підходи до їх систематизації реалій, що зумовлено багатогранністю цих лексичних одиниць та їх функцій у мові. Найчастіше реалії поділяють на групи за тематичним принципом, виділяючи, наприклад, історичні, етнографічні чи побутові реалії [16, с. 271]. Багато авторів подає класифікації реалій в основному за предметною ознакою.

Найбільш детальну класифікацію реалій провели і запропонували болгарські вчені С. Влахов і С. Флорін. Вони розглядають реалії з трьох основних перспектив: предметної, часової та просторової [4, с. 50].

Предметна класифікація спирається на явище або предмет, який позначає реалія, і в залежності від цього поділяється на такі групи:

1. Географічні реалії – сюди відносяться назви:

– Природних та антропогенних географічних об'єктів (степи, ставок, гребля, лісостеп, провалля, заплав, болотина, яруга [22]);

– Кліматичних явищ (сніжиця, негідь, імжа, хвища, сквира, моква);

– Назви рослин і тварин, які зустрічаються виключно в певній місцевості (вільха, рогіз, [22] смереки, бриндуша, грань, лабуштан, невістулька, матриган, царівник, кульбаба; буришка, ярка, дроб'єта, ягниця, ягничка, готур, каня [1]).

При цьому С. Влахов і С. Флорін зазначають, що географічні реалії найбільше з усіх видів збігаються за своєю природою з термінами. Термін – це «слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо.» [18, с. 313] або ж «слово або вислів, що вживається в тому чи іншому середовищі, на певній території, людьми певного фаху» [19, т. 10, с. 87]. Одразу вбачаються певні схожості у визначенні цих двох понять. Однак після розбору прикладів і глибокого порівняльного аналізу за підходами з різних кутів, автори у своїй праці підсумовують, що межі між цими категоріями розмиті, і багато слів можуть бути інтерпретовані неоднозначно, тобто віднесені як до однієї, так і до іншої категорії [4, с. 51–52].

2. Етнографічні реалії

Звертаючись до визначень, етнографія – це «1. Історична наука, яка вивчає культуру й побут народів світу, їх походження, розселення та культурно-побутові взаємовідносини; народознавство. 2. Сукупність усіх особливостей побуту, звичаїв, культури якого-небудь народу, народності, місцевості.» [3, с. 357]. Тож ця категорія реалій є понят-

тями, що знаходяться у сфері побуту та культурних традицій народу. Ця класифікація має такі підпункти, як:

– Побутові реалії: Їжа та напої включно з місцями їх вживання (лой, жентиця, [12] таверна, шинок); Предмети одягу, аксесуари та взуття (лудіння, крашениці, черес, постолі, [12]); Житло і оточуючі предмети у ньому (колиска, лавиця, одвірок, барильця, струнка, [12] хата, очіпок, піч, глек).

– Трудові реалії: Назви професій і діяльності (пастух, козар, бовгар, [12] бондар, вівчар, чумак); Знаряддя праці (бартка, [12] коцюба, праник, точило, коромисло, мотика, жорна), організація праці (сільрада, газдівство).

– Одиниці міри і грошей (верста, сажень, аршин, пуд, фунт, гривня, копійка, злотий)

– Мистецько-культурні реалії. Куди входять назви: Видів мистецтв (ткацтво, плетіння); витвори мистецтв (писанка, дряпанка, мальованка, мотанка); Музичні інструменти та музичні виконавці (фльоєра, трембіта, трембітар [12] бандура, бандурист, цимбали, сопілка, фреля, зубівка, кобза, кобзар); Фольклор, який переплітається з наступним пунктом (билина, оповідка); Міфологія (шезник, арідник, мавка, чугайстр, [12] темна сила, потерчата, перелесник, вій); Свята (Івана Купала, Маланки, Святвечір, яблучний спас); Звичаї та ритуали (колядування, щедрування, сватання, хрестини).

3. Суспільно-політичні реалії, куди входять: Адміністративно-територіальний устрій (селище, хутір, поселення); Органи та носії влади (староста, голова); Суспільно-політичне життя (дисидент, шістдесятники, академія, селянство); військові реалії (ранг, капітан, кашкет). [4, с. 54–55]

Часова класифікація, за тими ж дослідниками, розділяє реалії на сучасні та історичні.

Історичні реалії – це своєрідні відбитки минулого, тісно пов'язані з конкретною епохою або певною спільнотою. До них належать назви історичних подій, документів, а також терміни, що характеризують політичні, релігійні та соціальні утворення минулого. Частина історичних реалій залишається живою в сучасній свідомості, продовжуючи активно використовуватися в мові. Інші ж, з плином часу, втрачають свою актуальність і вживаються все рідше. Особливу складність становлять саме такі застарілі реалії, переклад яких вимагає глибокого знання історичного контексту. Як приклади історичних реалій можна навести: козацтво, гетьманщина, рада (Чорна рада), соборність, УНР (Українська Народна Республіка),

ЗУНР (Західноукраїнська Народна Республіка), голодомор, розстріляне відродження, УПА (Українська повстанська армія), кріпацтво, громада. На протипагу історичним, сучасні реалії відображають сьогодення, позначаючи поняття, що існують у сучасному світі та активно використовуються в мовленні. Це, наприклад: Верховна Рада, Кабінет Міністрів, депутат, парламент, Євромайдан, Революція Гідності, волонтер, ВПО (внутрішньо переміщена особа), гривня [4, с. 64-65; с. 68].

Говорячи про просторову класифікацію, або класифікацію за місцем, слід зазначити що самі С. Влахов та С. Флорін характеризують її як доволі умовну та таку, що ґрунтується не лише на географічному розташуванні. При віднесенні реалії до певної групи автори враховують два важливі фактори: національну належність того, що позначається цією реалією, та мови, які беруть участь у перекладі. Хоча така класифікація є спрощеною, вона допомагає зрозуміти, як місце (країна, народ, місто тощо) впливає на переклад. Просторово реалії пропонують розглядати в площині однієї мови і в площині двох мов [4, с. 56-57].

В площині однієї мови виділяються:

1) Свої реалії – це переважно слова, які властиві саме цій мові (в укр. кобзар, бандура, трембіта, писанка, рушник, вишиванка, вертеп, вареник, борщ, паляниця, коровай, козак, вечорниці; у фр. *croissant, baguette*; в ісп. *tortilla, siesta, fiesta*; в нім. *Kuchen, Bratwurst, Tannenbaum*; в англ. *teatime, football*). Однак, часто трапляються серед них й іншомовні запозичення, які з часом стали невід'ємною частиною мови і для носіїв вже не відрізняються від рідних слів. Цей процес І. В. Корунець називає доместикацією або одомашненням і наводить приклади слів, що міцно інтегрувалися в основний словниковий фонд сучасної української мови, хоча і були принесені нам лише в 13-14 століттях і мають тюркське походження. Це такі слова як майдан, каблук, капкан, баштан, кавун, сундук, хабар, сарай, базар, килим [10]. Свої реалії розділяються також на:

– Національні реалії. Такі, що є загальновідомими для всіх представників мовної спільноти. (напр. вечорниці, коляда, христини, помини, борщ, ікона, журавель, сало, голубці)

– Локальні реалії. Реалії, що властиві певному діалекту або говору місцевості, і можуть бути незрозумілі носіям інших діалектів. (напр. для Гуцульського краю: гуцул, кибитка, трембіта, шпичка, браччик, лудіння, плова [12, тіні]; або поясний жіночий одяг має різні локальні назви: «запаски» у гірських районах Карпат і на Поді-

ллі, «обгортки» на Буковині і Західному Поділлі, «плахта» і «дерга» у східних областях України на Полтавщині, Черкащині, Харківщині [6, с. 322]).

– Мікрореалії. Ті реалії, які використовуються лише мешканцями певної місцевості (населеного пункту) або обмеженою групою людей, наприклад жаргонізми. (напр. біціглі, букса, бузьок, гуглі, гомба, доган, тепша, титка, файта, шовгор [14]) [16, с. 272].

2) На протипагу своїм виділяють також – чужі реалії. Це слова або словосполучення, запозичені з інших мов і введені до складу даної мови, що розглядається. Вони можуть бути прямими запозиченнями (напр. «бринза» з румунської чи «гуляш» з угорської), кальками, тобто буквальними перекладами іноземних слів або словосполучень (як слово «хмарочос» – «skyscraper» з англійської), або ж транскрипціями іноземних звуків засобами даної мови (наприклад, «бізнес» з англійського). Часто такі запозичення є неологізмами або оказіоналізмами, тобто новими словами, що виникають для позначення нових понять чи явищ [4, с. 58]. Чужі реалії розділяють також на:

– Інтернаціональні реалії. Такі реалії, що широко використовуються в багатьох мовах світу і часто пов'язані з універсальними поняттями або явищами. Вони часто походять з мов, які мали значний вплив на культуру та науку. (напр. університет, політика, демократія, філософія, менеджер)

– Регіональні реалії. Ті, які поширені в межах певного регіону або групи мов і відображають особливості культури, історії та географії цього регіону. (напр. в Східній Європі: вареники, галушки (українська, польська кухні); в Західній Європі: футбол) [4, с. 57-58].

В площині двох мов (пари мов) реалії зазвичай розглядаються під кутом зору перекладу. Крім того, це питання тісно пов'язане з лексикографією та будь-яким іншим порівняльним дослідженням мов. В цьому контексті виділяються:

1) Внутрішні реалії – це реалії, що належать до однієї з мов у парі і, отже, чужі для іншої. Так, наприклад, якщо фінське слово-реалія «сауна» є зовнішньою реалією для української та англійської мов, то для пари українсько-фінська або англійсько-фінська вона буде внутрішньою. Тобто в контексті однієї мови, згідно з термінологією С. Флоріна і С. Влахова, вона буде, своєю реалією для фінської і чужою для всіх інших мов.

2) Зовнішні реалії – такі реалії, що є однаково чужими для обох мов у парі. Наприклад слово «кілт» є у вокабулярі обох української і англійської мов, але є зовнішньою реалією як для них,

так і для будь-яких інших мов окрім шотландської, для якої є своєю (внутрішньою) реалією [4, с. 59].

Перегукується із предметною класифікацією реалій за болгарськими дослідниками С. Влаховим і С. Флоріним також класифікація реалій німецькою перекладознавицею і лінгвісткою К. Геншельманн [23], переклад і упорядкування дослідження якої подає у своїй статті Я. Мука-таєва. [15, с. 176] Тож, К. Геншельманн визначає реалії як слова, що відображають унікальні особливості життя певного народу чи країни, включно з політичними, побутовими, релігійними, суспільними чи історичними нюансами. І пропонує наступну класифікацію, розділяючи слова-реалії на:

– Географічні реалії – слова або словосполучення, які позначають унікальні географічні особливості певної місцевості, країни чи регіону; відображають природні та антропогенні об'єкти, які є характерними для певної території. Наприклад: *der Schwarzwald* – Шварцвальд (чорний ліс); *der Bodensee* – озеро Бодензее (*der Boden* – ґрунт, *der See* – озеро; смерековий ліс – *fir forest*; Карпати – *Carpathians* або *Carpathian Mountains*;

– Етнографічні реалії – сукупність культурних феноменів, що відображають етнічну специфіку певного народу, його світогляд, цінності, соціально-культурний досвід тощо. Етнографічні реалії включають фольклорні і міфологічні образи (герої, істоти), традиції, звичаї, обряди та свята. Наприклад: *die Kirmes* – кірмес (німецьке традиційне свято врожаю, яке святкується навіть в невеликих містечках); *die Walpurgisnacht* – Вальпургієва ніч (давнє язичницьке свято, що відзначається наприкінці квітня – на початку травня, пов'язане з культом родючості та приходом весни; за народними повір'ями – шабаш відьом); [15, с. 176] арідник (найдавніший і наймогутніший дух у гуцульській міфології, часто інтерпретований як диявол) – *aridnyk*; чугайстер (міфічний персонаж українських Карпат, сильний і невразливий лісовий дух) – *chuhaistyr*.

– Побутові реалії (*Alltagsrealia*) – матеріальні об'єкти та явища, які використовуються щодня; це все, що пов'язане з нашим житлом, одягом, харчуванням, транспортом та іншими сферами повсякденної діяльності. Наприклад: *der Radler* – радлер (світле пиво з лимонадом); люлька – *pipe*; лудіння (одяг) – *clothes*; ціпок – *walking stick* [12].

– Історичні (*historische*): *Deutsche Demokratische Republik (DDR)* – Німецька Демократична Республіка (держава, що була підконтрольна СРСР, знаходилась на території східної частини Німеч-

чини, існувала з 1949 по 1990 рік); *Conquistador* – конкістадор (іспанський завойовник, який брав участь у колонізації Америки); *Barbakan* – барбакан (фортифікаційна споруда, характерна для польських міст); Вертеп (традиційна українська різдвяна лялькова вистава, яка розповідає про народження Ісуса Христа) – *Verterp*.

– Суспільні реалії – конкретні явища, процеси, інституції, які характерні для певного суспільства. Наприклад: *die Kneipe* – паб, забігайлівка; *gender gap* – гендерна нерівність (різниця в правах, можливостях та соціальному статусі між чоловіками і жінками); ТЦК (Територіальний центр комплектування та соціальної підтримки – державний орган, який займається обліком військовозобов'язаних та мобілізацією) – *Territorial Center for Recruitment and Social Support*.

– Політичні реалії – конкретні явища, процеси та інститути, які характеризують політичне життя суспільства. Наприклад: *der Kanzler* – канцлер (посада голови уряду в Німеччині); Помаранчева революція – *Orange Revolution*; референдум – *referendum*.

– Військові реалії – сукупність умов, обставин, явищ та процесів, які характерні для збройних сил, військової справи та військового життя. Це можуть бути як матеріальні фактори (зброя, техніка, інфраструктура), так і соціальні, політичні та психологічні аспекти військової служби. Наприклад: *die Deutsche Marine* – Військово-морські сили Німеччини; ЗСУ (Збройні сили України) – *UAF (Ukrainian Armed Forces/Armed Forces of Ukraine)*; ГУР МО (Головне управління розвідки Міністерства оборони) – *Defence Intelligence of Ukraine*.

– Архітектурні реалії – терміни, які відображають специфічні особливості та елементи будівель, споруд та містобудівних комплексів, характерні для певної культури, епохи або регіону. Наприклад: *das Fachwerk* – корпус (Особливість конструкцій середньовічних будівель); сенці (критий ганок перед входом до хати) – *senci*; мазанка (традиційна українська техніка будівництва стін з суміші глини, соломи та органічних домішок) – *mazanka* [19].

– Релігійні реалії – прояви релігії в житті людей, все те, що пов'язано з вірою, культом, обрядами та духовними практиками (Вірування, символи, священні тексти, обряди, релігійні свята, релігійні інституції). Наприклад: дідух (обрядового снопа пшениці) – *didukh*; *Reyes Magos* – свято трьох королів/магів (католицьке свято Богоявлення характерне для Іспанії); Трійця – *Trinity Sunday*; Різдво – *Christmas* [15, с. 176].

Ще однією науковицею, яка у своїх роботах займалася дослідженнями реалій, є українська мовознавиця і перекладознавиця Р. Зорівчак. Науковиця запропонувала класифікувати реалії за такими двома критеріями як історико-семантичний та структурний.

1) В історико-семантичному плані, спираючись на дослідження С. Флоріна і С. Влахова, науковиця виділяє:

– Власне реалії при існуючих референтах. (укр. «трембіта», «кожух», «майдан», «щедрівка»; англ. «sheriff», «Thanksgiving», «Super Bowl», «canyon».)

– Історичні реалії, такі, що з плином історії та часу втратили прямий референт. (укр. «козаччина», «панщина», «жупан», англ. «knight», «Tudor period»; фр. «guillotine», «Bastille») [7, с. 70–71].

2) За структурною класифікацією реалій Р. Зорівчак виділяє:

– Реалії-одночлени (укр. «гачі», «ватра», «пустка», «кобзарювати», «небога», «мачкатий», «колиска», «співанка»).

– Називні реалії-полічлени (реалії номінативного характеру) (укр. «пелехатий легінь», «навіклий рух», «скуплений ватаг», «братська могила», «нечиста сила», «кітна маржина»; англ. «toast beef», «Grand Canyon», «apple pie», «Thanksgiving dinner»; ісп. «traje de flamenco», «corrida de toros»).

– Реалії-фразеологізми (укр. «йти в найми», «водити за носа», «глеки побити», «винести гарбуза», «байдики бити», «терпець урвався» [20]; англ. «a different kettle of fish», «Bob's your uncle», «better safe than sorry» [25]) [7, с. 71].

Питання структури реалій у перекладознавстві залишається дискусійним. Проте, аналіз наукових праць Р. Зорівчак [7, 8], Т. Кияк [9], О. Бурбак [2], І. Корунця [11] свідчить про те, що реалії можуть бути представлені як простими лексичними одиницями = словами (борщ, масляна, кобза, сейм, гривня, кресаня, нявка, щезник), так і складними конструкціями, що включають словосполучення (роз'юшений злістю, святочно прибраний, помічне зілля, піснею бриніти, навіклий рух [3]), речення («Дай би ти сокотилася», «Гарної днини!», «Співаночка комусь си скінчила», «Ігі на тебе!» [3]) та фразеологізми («ходити у заплітках», «впало в око», «змокнути до нитки» [3]). Крім того, до реалій можуть відноситися і скорочення (напр. укр. ВПО – Внутрішньо переміщена особа, АТО – антитерористична операція; англ. MP – Member of Parliament, p – penny/pence, Oxbridge – Oxford University and Cambridge University).

Розглядаючи класифікацію з точки зору практики перекладу Р. Зорівчак ввела поняття «при-

ховані реалії». На відміну від явних реалій, які очевидно відрізняються в різних культурах і потребують спеціальних прийомів перекладу (наприклад, «вареники», «кімоно»), приховані реалії можуть здаватися на перший погляд простими для перекладу, але приховують в собі глибинний культурний контекст. Це, наприклад, українські реалії «душа» (має глибокий релігійний і філософський підтекст), «серце» (символ почуттів, любові, совісті), «хліб» (символ достатку, життя); або англійські «home» (не просто «дім», а місце, де людина відчувається комфортно, має прихисток, це місце її коренів; а іноді навіть не місце, а інша людина), «heart» (крім фізичного органу, символ любові, душі), «freedom» (має сильний історичний та політичний підтекст) [7, с. 72].

Ю. Ткаченко пропонує розглядати реалії з урахуванням їх аксіологічного аспекту, тобто звертаючи увагу на те, які цінності вони відображають. Одразу варто зазначити, що не всі реалії мають аксіологічну значущість або передають ціннісні категорії певного народу. Найбільш яскраво ця особливість проявляється у власних назвах – реаліях антропонімах та топонімах [21, с. 70].

1) Реалії антропоніми – тобто власні назви, імена людей [19, т. 11 с. 667] – містять в собі відгомін історичних подій, культурних традицій та релігійних вірувань, називають історичних осіб, письменників, вчених, діячів культури або персонажів літературних творів, що відображають важливі для народу події або ідеї. Наприклад, українські антропоніми: Тарас Шевченко, Богдан Хмельницький, Іван Франко – ці імена уособлюють боротьбу за незалежність, культурний розвиток України. Окремо імена Богдан (даний Богом) чи Тарас (переможець) відображають бажання батьків побачити в дитині сильного, мудрого захисника. Або англійські антропоніми: William (захисник), Edward (багатий охоронець), Elizabeth (присвячена Богу) – часто імена, пов'язані з релігійними мотивами та бажанням дати дитині сильні якості. William Shakespeare, Winston Churchill, Queen Elizabeth II – ці імена асоціюються з великими досягненнями в літературі, політиці та історії.

2) Реалії топоніми – власні географічні назви [19, т. 10 с. 198] – це своєрідні історичні артефакти. Вони відображають природні особливості місцевості, історичні події, культурні традиції. Ю. Ткаченко зазначає, що виділення і аналіз таких реалій «дає цінний матеріал для розуміння ролі даного об'єкту у суспільному житті народу – носія мови, в його історії, культурі, суспільно-політичному житті та господарсько-практичній діяль-

ності» [21, с. 70]. Наприклад українські топоніми Київ (від імені старшого брата Кия, за легендами заснуваного місто), Львів (місто лева, назване батьком на честь майбутнього князя Лева Даниловича) [13], вони пов'язані з природними особливостями, історичними подіями або легендами. А англійські топоніми London, York Town, Paddington, Nailsea, Cambridge [24] відбивають історію заселення території та розвиток міст.

Ці реалії є не лише носіями національного колориту певного народу, але й містять аксіологічний аспект. А вивчення аксіологічного аспекту реалій допомагає глибше зрозуміти культуру народу, його цінності та світогляд. Власні назви, як антропоніми, так і топоніми, є важливим джерелом інформації про історію, традиції та менталітет народу [21, с. 70]. Р. Зорівчак теж розділяє таку думку, наголошуючи, що «для філолога вони – прекрасний матеріал для пізнання та вивчення структури мови» [7, с. 66].

О. Сергєєва у своєму дослідженні пропонує розділяти реалії на ономастичні та апелятивні, тобто на реалії, що позначають власні і загальні назви. Вона представляє класифікацію ономастичних реалій таким чином:

- топоніми, що несуть в собі культурно-історичний контекст (напр. Київ – місто князів, столиця України, Чорнобиль – трагедія, екологічна проблема, Запорозька Січ – козацька держава, Чорне море – історичні торговельні шляхи, відпочинок, Карпати – найвищі гори України, природна краса);
- антропоніми, які репрезентують історичних, культурних, і наукових діячів, а також персонажів літературних творів (Тарас Шевченко, Леся Українка, Василь Симоненко, Олександр Довженко);
- назви творів мистецтва, історичні події, та назви організацій, які відображають культурну та соціальну специфіку певної країни («Кобзар», «Тіні забутих предків», «Чорна Рада», Євромайдан, Верховна Рада) [17, с. 42].

Класифікація О. Сергєєвої реалій-апелятивів (слів, що виражаються загальною лексикою і охоплюють широкий спектр понять, пов'язаних з матеріальним та духовним світом) перегукується з предметною класифікацією реалій дослідників С. Флоріна та С. Влахова і виглядає так:

- географічні номінації, що відображають особливості природного середовища та біотичного різноманіття (рівнина, чорнозем, карпатський ландшафт);
- лексичні одиниці, які репрезентують сфери державного управління, суспільно-політичних

відносин, права, військової справи, культури, освіти, економіки та соціально-культурних норм (президент, про, міністерство, полк, батальйон) [17, с. 42].

Н. Герцовська, розглядаючи реалію як лінгвістичне явище, акцентує увагу на тому, що реалії, як і звичайна лексика, можуть зі збереженням вихідного значення мати іменникову, прикметникову, дієслівну, дієприкметникову та дієприслівникову форми (напр. лірник – лірникувати – лірникуючи) [5, с. 6].

Висновки. Більшість вчених розподіляють реалії за однією, предметною ознакою. Так німецька мовознавиця К. Геншельманн розділяє слова-реалії на географічні, етнографічні, побутові, історичні, суспільні, військові, політичні, архітектурні і релігійні. Ю. Ткаченко ж пропонує розглядати реалії враховуючи їх аксіологічний аспект, вона виділяє реалії топоніми та реалії антропоніми. О. Сергєєва у своєму дослідженні запропонувала типологію в якій виділяються реалії, що позначають ономастичні та апелятивні. За морфологічною приналежністю Н. Герцовська виділяє реалії, що мають іменникову, прикметникову, дієслівну, дієприкметникову та дієприслівникову форми при збереженні значення. Більш повні класифікації, оптимальні з позицій аналізу реалій у художньому тексті, наприклад за Р. Зорівчак, пропонують розглядати реалії у історико-семантичному та структурному планах. З цього погляду виділяються власне реалії, що мають референт та історичні реалії (архаїзми), які з плином часу втратили прямий референт, і стали маловживаними. Історичним же реаліям притаманний національний та хронологічний колорит. У структурному плані за Р. Зорівчак виділяються: реалії-одночлени, реалії-полічлени та реалії-фразеологізми. Виходячи з практики перекладу дослідниця виділяє явні і латентні (приховані) реалії. Останні мають відповідники у мові перекладу, але в позамовній дійсності суттєво відрізняються між собою. Найбільш повною і детальною є класифікація С. Флоріна та С. Влахова, які розподіляють реалії на географічні, етнографічні, суспільно-політичні. З позиції однієї мови дослідники виділяють власні реалії (такі, що давно належать даній мові) та чужі реалії (запозичені або транслітеровані реалії іншої мови). З позиції розгляду пари мов виділяються зовнішні реалії (чужі для обох мов) та внутрішні реалії (які належать до однієї з пари мов). В часовому сенсі автори розділяють реалії на сучасні та історичні.

Список літератури:

1. Баран Г.В. Назви рослин і тварин у повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків». *Теоретична і дидактична філологія. Серія «Філологія» (літературознавство, мовознавство)*. 2015. Вип. 21. с. 78-90.
2. Бурбак О.Ф. Реалія та способи визначення її лінгвістичного статусу. *Іноземна філологія*. 1985. № 79. С. 68-74.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь. ВТФ «Перун». 2005. 1728 с.
4. Влахов С.И., Флорин С.П. Непреводимото в превода. София, Бългрия. Наука и изкуство, 1990. 356 с.
5. Герцовська Н.О. Реалія як лінгвістичне явище. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2014. Вип. 12. С. 36-42.
6. Етнографія українців: навч. посібн. / за ред. проф. С. А. Макаруча; вид. 3-є, перероб. і доп. Львів. ЛНУ ім. І. Франка, 2015. 711 с.
7. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад. (на матеріалі англійських перекладів української прози) Львів: Вид-во при Львів. Ун-ті, 1989. 216 с.
8. Зорівчак Р.П. Статус реалії як перекладознавчого терміна. Теорія і практика перекладу. Київ, 1985. 232 с.
9. Кияк Т.Р., Науменко А.М., Огуй О.Д. Теорія та практика перекладу (Німецька мова). Вінниця, Нова книга, 2006. 592 с.
10. Корунець І.В. Доместикація як засіб збагачення національних мов і літератур. *Український журнал іноземної літератури Всесвіт*. 2012. № 5/6. С. 177-186.
11. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу: навч. посібник для студентів факультетів іноземних мов університетів та пед.інститутів. К., 1986.
12. Коцюбинський М.М. Тіні забутих предків. Чернівці, 1911. 97 с.
13. Лучик В.В. Етимологічний словник топонімів України / В. В. Лучик; відп. ред. В. Г. Складенко. Київ: ВЦ «Академія», 2014. 544 с.
14. Мартинець А.М. Словник діалектних та маловживаних слів села Липча Хустського району закарпатської області. Івано-Франківськ, Видавець Кушнір Г. М., 2019. 133 с.
15. Мукатаєва Я.В. Слова-реалії як вид безеквівалентної лексики та їх класифікація. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2022 № 55 С. 174-177.
16. Подорожна К.Ю. Проблема класифікації реалій та виокремлення історизмів у ній. *Вісник Житомирського державного університету*. Випуск 2 (74). Філологічні науки. 2014. С. 271-275.
17. Сергєєва О. В. Переклад історичних реалій в романах Вальтера Скотта. зб. наук.пр. «Актуальні проблеми філології та перекладознавства». ХНУ, №20. м. Хмельницький, 2020. С. 41-46.
18. Словник-довідник з культури української мови / уклад.: Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, З. Терлак. 3-тє вид., випр. Київ: Знання, 2006. 367 с.
19. Словник української мови : в 11 томах / Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР; гол. ред. кол. І. К. Білодід. Київ : Наукова думка, 1970–1980. 134 058 реєстрових одиниць.
20. Словник фразеологізмів української мови / уклад.: В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. В. Дятчук, Н. М. Неровня, Т. О. Федоренко. Київ: Наукова думка, 2003. 787 с.
21. Ткаченко Ю. В. Особливості класифікації реалій та виявлення їх аксіологічного потенціалу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» Серія «Філологічна»*. Випуск 58. 2015. С. 68-70.
22. Яцентюк Ю. В. Долинно-балково-яружна парадинамічна антропогенна ландшафтна система. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (з міжнародною участю)*, м. Вінниця, 27-28 травня 2020 р. / відп. ред. Г.І. Денисик. Вінниця, 2020. 126 с. (с. 18-24).
23. Henschelmann Käthe. Technik des Übersetzens: Französisch-Deutsch. Quelle & Meyer, Heidelberg 1980, ISBN 3-494-01018-8.
24. Mills A. D. *A Dictionary of British Place Names*. Oxford University Press, 2011. URL: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780199609086.001.0001/acref-9780199609086>
25. *The Oxford Dictionary of Idioms* (4 ed.). Oxford University Press, 2020. URL: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780198845621.001.0001/acref-9780198845621>

Kolpakova Ye. S., Hniedkova O. H. PECULIARITIES OF WORD-REALITY CLASSIFICATIONS

The article is devoted to the topical problem of classification of realias in linguistics. In this work, a comprehensive analysis of the existing classifications of realias is carried out, various approaches to their systematization are considered, which allows us to identify their common features and differences, as well

as to outline the prospects for further research in this field. Special attention is paid to the classification of Bulgarian linguists S. Vlahov and S. Florin, which is considered one of the most complete and well-founded classification. These authors offer a detailed systematization of realias, distinguishing the following main groups: geographical realias, ethnographic realias (with wide branching into everyday realias, labor realias, artistic realias), socio-political realias. According to the same researchers, the classification of realities in the plane of one language and in the plane of a pair of languages was considered, where own realias and foreign realias, as well as internal realities and external realities, were highlighted and clearly characterized. This allows us to take them into account in the context of the internal features of the language system and interlinguistic differences. Such a complex approach is extremely important for understanding the specifics of the classification of realities. The article also highlights other classifications proposed by domestic and foreign researchers, which include the distribution of realias according to subject characteristics, thematic characteristics, temporal characteristics (historical and modern realias), and structural characteristics. The diversity of the approach indicates the multifaceted realias and the existence of different interpretations of their classifications. The article also examines the approach to classification from the perspective of translation practice, developed by the Ukrainian linguist R. Zorivchak. Literal translation: Additionally, the approach to the classification of realia taking into account their axiological aspect is outlined, that is, paying attention to the values they reflect, and within the framework of this classification, realias toponyms and anthroponyms are highlighted. For each of the presented classifications, numerous examples of realia are provided to better illustrate the theoretical propositions of the article. Based on the analysis, a conclusion was made about the multifaceted concept of «realia» and the need for further research in the field of their classification.

Key words: *realia, classification, geographical realias, ethnographic realias, historical realias, everyday realias, socio-political realias, toponym realias, anthroponym realias.*